

خضر در ادبیات

طاهره قهرمانی افروز

www.ketab.ir

پژوهشکده علوم و معارف قرآنی علامه طباطبائی ^{ره} -

قهرمانی فرد، طاهره، ۱۳۵۴ -

خضر در ادبیات / تالیف طاهره قهرمانی فرد -

قم: زائر، ۱۳۸۹ .

۲۱۶ص. [پژوهشکده علوم و معارف قرآنی علامه طباطبائی آستانه مقدسه: ۵۶]

۹۷۸-۹۶۴-۱۸۰-۱۶۸-۹

کتابنامه ص [۲۰۷]-۲۱۶: همچنین بصورت زیرنویس.

۱. خضر، پیامبر. ۲. خضر. پیامبر - در ادبیات.

الف. عنوان. ب. پژوهشکده علوم و معارف قرآنی علامه طباطبائی آستانه مقدسه.

۹ ق/خ/۳۴۲ PIR

مجلس علمیه آستان قدس
پژوهشگاه علوم و معارف قرآنی

شماره: ۵۶

پژوهشکده علوم و معارف قرآنی علامه طباطبائی آستانه مقدسه

عنوان:	خضر در ادبیات
مؤلف:	طاهره قهرمانی فرد
ناشر:	انتشارات زائر
چاپخانه:	زائر
حروفچینی و صفحه آرائی:	پژوهشکده علامه طباطبائی ^{ره}
نوبت چاپ:	اول / زمستان ۱۳۸۹
شمارگان:	۱۰۰۰ نسخه
قیمت:	۲۵۰۰ تومان
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۱۸۰-۱۶۸-۹

کلیه حقوق برای پژوهشکده علامه طباطبائی ^{ره} محفوظ است.

مرکز بخش: قم / چهارراه شهداء / انتشارات زائر

تلفن: ۷۷۲۲۵۱۹-۷۷۲۲۵۱۷ ص: ۲۵۹۷-۳۷۱۸۵

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه پژوهشگرده
۱۳	مقدمه

فصل اول

۱۹	معرفی خضر علیه السلام
۲۱	وجه لقب خضر علیه السلام
۲۶	اسطوره یا واقعیت
۳۰	وجود خضر علیه السلام
۳۲	نبوت خضر علیه السلام
۳۶	تعبیرهای مختلف از خضر
۳۶	انسانی آرمانی
۳۷	خضر نام دیگر انسان کامل است
۳۸	تاویل‌های دیگر از خضر
۴۲	تعریف خضر از خویش

فصل دوم

- ۴۳..... ملاقات‌های خضر علیه السلام
- ۴۵..... ملاقات خضر علیه السلام با پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و علی علیه السلام
- ۴۶..... ملاقات علی علیه السلام با خضر علیه السلام در نخلستان کوفه
- ۴۷..... دیدار خضر از علی علیه السلام در باب الفیل
- ۴۷..... دیدار خضر از علی علیه السلام در مسجد کوفه
- ۴۸..... تعلیم خضر علیه السلام به خاندان پیامبر صلی الله علیه و آله
- ۴۹..... ملاقات خضر علیه السلام با امام باقر علیه السلام
- ۵۰..... حدیثی از رسول اکرم صلی الله علیه و آله درباره‌ی خضر علیه السلام
- ۴۵..... ملاقات‌های خضر با پیامبران و اولیاء پیشین
- ۵۲..... دیدار با ذوالقرنین و یافتن آب حیات
- ۵۷..... ملاقات خضر و موسی علیه السلام
- ۶۱..... ذکر تاویلاتی از داستان خضر و موسی
- ۶۹..... شمس و مولانا (تکرار داستان موسی خضر)
- ۷۰..... نظر شمس راجع به خضر
- ۷۱..... نمونه‌های از دیدار مشایخ صوفیه با خضر
- ۷۲..... ابراهیم ادهم
- ۷۳..... ابو سعید ابوالخیر
- ۷۴..... داستانی دیگر از شیخ ابو سعید ابوالخیر
- ۷۵..... بو العباس قصاب
- ۷۶..... محمد بن علی ترمذی
- ۷۶..... روزبهان بقلی

۷۷.....	حمزه‌ی عقلی
۷۷.....	دیدار شیخ نجم‌الدین کبری (شیخ ولی تراش) با خضر
۷۸.....	حضور خضر در مجلس اولیا
۷۸.....	حضور در مجلس مولانا
۷۹.....	صحبت خضر و مولانا
۷۹.....	حرف‌های ابن عربی
۸۰.....	دیدار شاعران با خضر علیه السلام
۸۱.....	خضر پیشرو لشکر مغول
۸۱.....	حقیقت دیدار خضر
۸۴.....	مدعیان دیدار با خضر
۸۶.....	برخورد ملامت گونه با آرزومندان خضر
۹۰.....	تعالیم خضر
۹۲.....	دو حدیث از خضر

فصل ششم

۹۵.....	جلوه‌های گونه‌گون خضر علیه السلام
۹۷.....	اندیشه‌های متأثر از داستان خضر
۹۸.....	آرزوی جاودانگی و جستجوی آب حیات
۹۹.....	قدیمی‌ترین جویندگان جاودانگی
۱۰۱.....	جاودانان دیگر
۱۰۴.....	کینخسرو
۱۰۵.....	اهمیت پیر
۱۰۶.....	اطاعت از پیر

علم لدنی ۱۱۱

فصل چهارم

خضر در منابع روایی ۱۱۵

حکمت عمر طولانی خضر علیه السلام ۱۱۸

ازدواج خضر علیه السلام ۱۲۱

نماز حضرت خضر علیه السلام ۱۲۳

خضر در دعا ۱۲۴

دعای مشهور ۱۲۵

دعای ام داوود ۱۲۵

دعایی از خضر ۱۲۶

فصل پنجم

باز تاب داستانهای خضر در شعر فارسی ۱۲۷

الف: خضر در مدیحه سرایی ۱۳۰

منجیک ترمذی (متوفای ۳۱۵ هـ) ۱۳۰

دقیقی طوسی (متوفای ۴۱۹ هـ) ۱۳۱

عنصری (متوفای ۴۳۱ هـ) ۱۳۲

منوچهر دامغانی (متوفای ۴۳۲ هـ) ۱۳۳

اولین منبع ادبی سفر خضر و اسکندر ۱۳۴

ب: خضر در شعر حماسی ۱۳۴

قطران تبریزی (متوفای ۴۶۵ هـ) ۱۳۸

مسعود سعد سلمان (متوفای ۵۱۵ هـ) ۱۳۹

۱۴۰	انوری (متوفای ۵۸۲ هـ)
۱۴۱	خاقانی (متوفای ۵۹۵ هـ)
۱۴۴	عیادت خضر از خاقانی
۱۴۶	تفقد خضر علیه السلام از خاقانی
۱۵۳	خضر در اندیشه نظامی (متوفای ۵۹۹ هـ)
۱۵۶	نظامی، خضر و اسکندر
۱۵۹	وجه تسمیه اسکندر به ذوالقرنین
۱۶۲	تصویر خضر در شعر سعدی
۱۶۵	ب: خضر در شعر مذهبی و عرفانی
۱۶۵	ناصر خسرو (متوفی ۵۲۸ هـ)
۱۶۶	سنایی (متوفی ۵۳۵ هـ)
۱۶۸	عطار (متوفی ۶۱۸ هـ)
۱۷۰	بی خدا آب حیات آتش بود
۱۷۳	برداشتهای عرفانی از آب حیات
۱۷۶	مولانا و آب حیات
۱۸۰	خضر و موسی در شعر مولانا
۱۸۵	تعبیر عرفانی مولانا از اسکندر ذوالقرنین
۱۸۷	مثل آب حیات و تاریکی
۱۸۸	تجلی خضر در شعر حافظ
۱۹۳	جامی (متوفای ۸۹۸ هـ)
۱۹۵	خصوصیات شناخته شده خضر در ادبیات

فصل ششم

- ۱۹۹..... خضر در اعتقادات مردم ایران
- ۲۰۱..... خضر و اعتقادات ایرانی
- ۲۰۱..... احضار و دیدار خضر
- ۲۰۲..... سفره حضرت خضر
- ۲۰۲..... اماکنی منسوب به خضر
- ۲۰۹..... منابع و مآخذ

www.ketab.ir

مقدمه و سبک

داستان خضر در معارف دینی از جایگاهی ویژه برخوردار است این داستان علاوه بر آنکه داستانی قرآنی است - هر چند نام خضر در قرآن نیامده است - در ادبیات و متون ادب عرفانی مورد توجه خاص بوده، سوره کهف قرآن کهف قرآن است، غاری است که اسرار فراوانی در آن نهفته است. تنها داستان موسی و «عبداً من عبادنا» اسرار فراوانی دارد که تاویلات زیادی نیز بر آن ذکر شده است. غزالی که احیاء العلوم و به تبع آن شهید ثانی در منیة المرید و مفسرانی که به تفسیر عرفانی و اشاری اهتمام دارند هر کدام به نوعی به حل رموز و بیان درسهای این داستان پرداخته‌اند.

جایگاه داستان خضر در مباحث اعتقادی نیز درخور توجه است مخصوصاً که روایات فراوانی طول عمر حضرت مهدی علیه السلام را به عمر خضر تشبیه کرده‌اند. مساله آب حیات و عمر جاودانه و تاویلات آن، بحث علم لدنی و تفاوت آن با علم غیب یا اسم اعظم، بحث عمل به باطن، تعبد یک شخص به ظاهر و دیگری به باطن، عدم آگاهی موسی از رموز کارهای خضر، شریعت، طریقت و حقیقت، اذکار و ادعیه خضر، رابطه خضر با اولیاء الهی خصوصاً با اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام و... همه از گنجینه‌های غار قرآن است که نیاز به فحص و کاوش فراوان دارد.

اثر حاضر تلاشی است در جهت مطالعه برخی از مسائل مرتبط با این موضوع قرآنی. و لازم است که در اینجا قدردانی و تشکر خود را از نویسنده فرهیخته آن اظهار داشته امید آنکه مقبول حضرت حق واقع شود.

قطع این مرملة بی‌همرهی فطر مکن

ظلماتست بترس از فطر گمراهی

پژوهشکده علوم و معارف قرآنی

علامه طباطبائی رحمته

www.ketab.ir